

10. BÖLÜM

A) KAPSAM

Ceza Adalet Sisteminde uzlaştırma uygulamalarının geliştirilmesi ekseninde; hukukumuzda uzlaşma uygulamalarında elde edilen deneyim ve kazanımlar ile karşılaşılan sorunların ortaya dökülmesi; bu bağlamda uygulayıcılar arasında yapılan anket çalışmaları sonuçları, istatistikler, form ve kartonların şekli; kamu oyunun bilgilendirilmesi bağlamında adil ve etkili onarıcı adalet uygulamalarında yol gösterici ilkelerin geliştirilmesi, mağdur fail uzlaştırılmasının yaygınlaşması amacıyla toplumun ve bireylerin bilgilendirilmesi, uzlaştırmada psikolojik ve sosyolojik faktörlerin rolü 10. bölüm çalışmasının kapsamını oluşturmaktadır.

B) GİRİŞ

Elbetteki sistemli uzlaşma kurumu uygulamaya çok yerleşik bir kurum değildir. Türk adliyelerinde uzlaşma; bidayette kolluk kuvvetlerinin ve sonrasında Cumhuriyet Savcısı ve Hakimlerin kişisel gayretleri sonucu barıştırma, sulh olma şeklinde süreçte kendini göstermiştir. Hatta bu barıştırma gayretlerinde, hiçbir şekilde resmi bir varaka tanzim edilmemekle sanki barışmanın kendiliğinde gerçekleştiği şekilde zabıt varakası tanzim edilmekteydi. Sanki Hakim ve Savcı barışmaya katkıları olduğunu gizlemek ihtiyacı içerisinde bulunuyorlardı. Kanunlarımızda barışma teklifine ilişkin açık bir ibare yoktu. Bu nedenle barışma ve uzlaşma arayışları resmi süreç dışında “gayri resmi bir kisve” ile uygulamaya yerleşmeye gayret gösteriyordu. Kürsü, sadece subuta ve vasfa bakacaktı, taraflar arasındaki nizanın izalesi sosyolojik ve psikolojik boyutları ilgi alanı dışında kalmalıydı. Barıştırma teklifi, sanki cezalandırma yetisini gölgeleyecek bir ameliye olarak algılanıyordu. Halbuki modern toplumlarda niza kültürünü azaltmak taraflar arasındaki belirli ihtilafların yargı kararlarına taşımadan ortadan kaldırmak amacına dönük mahkeme merasimi haricinde bir çok çözüm yolları gelişmiş ve gelişmekteydi. Uzlaşmanın adliye içi veya dışında olması amaçlanan sonucun ortaya çıkmasına engel değildi. Burada önemli olan yargı sürecindeki işlemlerin bağlı oldukları katı kurallar ve sürelerden kaçınmak yanı sıra teşekkür olunacak yargı kararının ağırlaşmış sonuçlarından kaçınmanın getireceği yarardır. Seminer de özellikle akademik alanda görev yapan katılımcıların uzlaşmanın mutlaka adliye dışı Savcı ve Hakim ekseninden uzaklaştırılması gerektiğine ilişkin değerlendirmelerin bir başka coğrafyada oluşan ve gelişen bir sistemin aynen kopyaladığımızda söz konusu olabilecektir. İngiliz ve Amerikan uzlaştırma sistemlerinde adliye dışı kurulların etkin rol üstlenmesi kendi sosyal yapıları ve kendi kültürel alt yapıları ve toplum terakkisi ile ilintilidir. Yani uzlaşma kendi edimleri çerçevesinde oluşmuş ve gelişmiştir. İngiliz ve Amerikan toplumları ile kendi ülkemizdeki toplum anlayışının bir çok yönden farklılık arz etmesi ve ülkemiz hukukunun kara Avrupası hukukuna paralel bir seyir izlemesi karşısında; her toplumdaki uzlaşma kültürünün farklı yapı arz ettiği bu nedenle uzlaşma sürecine Savcı veya Hakimin katılmaması gerektiğine ilişkin düşüncenin mutlak doğru olarak algılanmaması gerektiği kanaatindeyiz. Almanya hukukunda uzlaştırma çoğu kez adliye içerisinde uygulanmaktadır. Görev yapan hakimlerin bir kısmının mesailerinin %35 veya %50 si gibi zamanlarını uzlaştırma kuruluna katılmakla harcadıkları bilinmektedir. Uzlaştırmayı Savcı veya Hakimden uzaklaştırmak kamu otoritesinden kaçınma amacını güderek yapılıyor ise; bizim toplumumuz bu bağlamda kamu otoritesinin veya görüşünün üstünlüğüne inandığı için uzlaşma daha kısa ve daha gerçekleştirilebilir bir alana taşınmış olacaktır. Türk yargı sisteminde Cumhuriyet

Savcısı Hakim kadar tarafsızlığına inanılan bir kamu koruyucusudur. Burada kamu olarak öne sürülen kavram devlet alanı olduğu kadar, toplumun ortak menfaatlerinin bulunduğu alanlar olarak da algılanmaktadır. Yani Cumhuriyet Savcısı sırf kamu otoritesini temsil eden bir pozisyonda değildir. Mahalli dil ile “mazlum ve mağdurun” yanında da yer almaktadır. Bidayette suçladığı sanık hakkında duruşma neticesinde elde edilen ve tartışılan deliller neticesinde beraat talep edebilmektedir. Bu nedenle Cumhuriyet Savcısının uzlaşma hususunda teklifte bulunması hukuk sistemimize aykırı olarak telakki edilmemelidir. Bu meyanda evveliyetle görevli Hakim’ in de uzlaşma aşamalarında görev alması uzlaşmanın ruhuna aykırı değildir. Bilakis Hakim’ in uzlaştırmacı olarak görev yapması tarafların inancının ve bağlılığını artırıcı bir etki yapabilecektir. Yukarıda da değinildiği üzere uzlaşmada amaç usul hukukunun çetin ve uzun yollarından kaçınmak, tarafları, yargı kararını beklerken, usanmaya - bıkmaya sürüklememek, hakkın elde edilmesini daha kısa sürede başarabilmek ve yargıya olan güveni bu nedenle zedelememek amacına dönük ise uzlaştırmacının Hakim veya Savcı tarafından yapılması hiçbir şekilde bu amaçları bertaraf edici sonuç doğurucu değildir.

Ceza adalet sistemimiz 2005 yılında köklü bir değişikliğe uğramış olmakla henüz anlaşılamayan veya benimsenmeyen bazı kurumlarının alel acele muhtelif görüşler istikametinde mevzuat değişikliği yerine; kurumların uygulamada geliştirilmesi tecrübe edildikten sonra çok zaruri durumlarda değişikliğe gidilmesi daha uygun bir yol olacağı kanaati grupta benimsenmiştir. Bu nedenle var olan sistem üzerinde arayışlar yapılmalı, yönetmelik ve genelge eksenindeki çözüm ve açılımlarla ilerlenmelidir. Kısa sürede yapılacak değişiklikler uygulama görüldükten sonra büyük bir ihtimalle yeni değişiklik ihtiyaçlarını ortaya çıkartacaktır. Bunun sonucu olarak da kurumların oturmamışlığından uygulanamamazlığından dem vuran eleştiriler yoğunlaşacaktır. Kuşkusuz olarak başarı, uygulayıcı kürsülerindeki alıştırma ve yoğunluklu çalışmalardan kaynaklanacaktır.

a) Ülkemizde Uzlaştırma uygulamalarında elde edilen deneyimler.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunuyla ceza adalet sistemimize “uyuşmazlıkların ceza adalet sistemi dışında halledilmesine” imkan sağlayan “uzlaşma” adı altında yeni bir kurum kabul edilmiştir. Bu kurum ilk defa Amerika Birleşik Devletlerinde “mediation” adı altında ortaya çıkmıştır. Bu kurumun temel amaçları özetle;

- Mahkemeler önünde birikmiş olan davaları, adalet sistemi dışına çıkararak çözmek ve böylece ceza mahkemelerinin iş yükünü azaltmak,
- Ceza yargılamasını hızlandırmak,
- Mağdurun suçtan doğan zararını kısa bir süre içerisinde gidermek,
- Tarafları “tarafsız ve bağımsız” bir uzlaştırmacı tarafından barıştırmaktır.

Dünyada ceza adaleti alanında son zamanlarda suç mağdurlarının yararlarını korumak amacını güden bir duyarlılığın gittikçe güçlenerek ortaya çıktığı görülmektedir. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de bugüne kadar ceza adaleti alanında mağdurlara karşı gösterilen özen çok sınırlı kalmıştır. Oysa bugün Avrupa ve Amerika’da özellikle suç mağdurlarının korunmasına ve ceza adaleti sistemi içerisinde haklarının geliştirilmesine büyük önem verilmektedir. XXI. yüzyıl adalet sisteminde, ceza adaleti yerine getirilirken, mağdurun tatmin edilmesini de ön plâna çıkarmış bulunmaktadır. Suça karşı sadece yaptırımını yeterli değildir; zararın giderilmesi ve onarım en başta gelen amaç sayılmalıdır. Bu bağlamda, uzlaşma

mağdurun suçtan doğan zararını kısa bir süre içerisinde gidererek, mağdurlar bakımından önemli bir işlev görebilecek potansiyele sahiptir.

Öte yandan, bir suçun işlenmesinden sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi, hâkim veya Cumhuriyet savcısının ya da onların atayacakları bir uzlaştırmacının girişimleriyle çözmek ve böylece hem adaleti sağlamak hem de mağduru tatmin etmek de ceza adaletinin hedefleri arasındadır. Zararın giderilmesi fail ile mağdur arasında barışı sağlayacaktır. Uzlaşma zararın giderilmesi yanında ayrıca bir moral unsuru da taşımaktadır. Uzlaşma ile fail işlediği suçun sorumluluğunu üstlenerek, suçun sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde etmiş olmaktadır. Failin ceza sorumluluğu saptanıp zararın giderilmesi için gereken de yapılmış bulunacağından hem adalet yerine getirilmiş olacak, fiille ihlâl edilmiş olan hukuk kurallarının geçerliliği vurgulanacak ve dolayısıyla kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet edilecek ve ayrıca devlet, yaptırım uygulamak yönünden katlanacağı birçok masraftan da kurtulmuş olacaktır.

Ayrıca, uzlaşma, uyuşmazlığı ceza yargılamasına gidilmeden sonuçlandıracağından hem ceza mahkemelerinin zaten çok ağır olan iş yükünü azaltacak hem de taraflar bakımından adaletin daha hızlı gerçekleşmesini sağlayacaktır. Yine bunların bir sonucu olarak uzlaşma ceza adalet sisteminin masraflarını da azaltacaktır.

Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkan bu kurum, hızla Avrupa ülkelerine de yayılmış ve üyesi olduğumuz Avrupa Konseyi tarafından da benimsenerek ve R (99) 19 sayılı Tavsiye Kararıyla uluslararası hukukta da kendine yer edilmiştir. Tavsiye kararı, uzlaşmayı, esnek, geniş kapsamlı, sorun çözücü, katılımcı bir usul olarak görmekte, mağdur ve fail gibi davadan etkilenen kişilerin ve toplumun aktif katılımının artırılmasının ve suç faillerinin toplumla daha fazla entegrasyonu ve rehabilitasyonu yönünde faillerin sorumluluk duygularını teşvik etmenin ve onlara durumu telafi etmeleri için pratik imkanlar sağlanmasının önemini vurgulamakta ve uzlaşmaya, suçu önleme, suç ile mücadele ve suçun yarattığı ihtilafları çözmede etkin bir usul olarak bakmaktadır. Ayrıca bu Tavsiye Kararı, ceza adalet sisteminde uzlaşma geliştirirken üye devletlerin hükümetlerine bu Tavsiyede yer alan ilkeleri dikkate almasını önermektedir.

aa) HUKUKUMUZDAKİ DURUM

Ceza hukuku alanında bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olan uzlaşma müessesesi, 5237 sayılı Türk Ceza kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu ile uygulamamıza dâhil edilmiştir. 765 sayılı Türk Ceza Kanununda ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yer almamıştır. Ceza hukukumuz bakımından uzlaşma yepyeni bir kurum olup suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi amaçlanmıştır.

Ancak, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar, uzlaşma" kenar başlıklı 73'üncü maddesinin sekizinci fıkrası ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Uzlaşma" kenar başlıklı 253'üncü maddesinde ve 15 Temmuz 2005 yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 24' üncü maddesinde düzenlenen ve hukukumuzda yeni bir kavram olarak giren uzlaşma müessesesi, uygulamada gerek Kanununda öngörülen maddelerin soruşturma prosedürünü uzatması, iş yükünü arttırması ve uzlaşmayı uygulanamaz hale dönüştürmesi gerekse uygulamacıların kurumu yeteri kadar benimseyememesi gibi nedenlerle 9/12/2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun'la 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanununun

253'üncü maddesinde yapılan değişiklikle tümüyle değiştirilmiş, Kanunun 253'üncü maddesinin son fıkrasında; uzlaştırmanın uygulanmasına ilişkin hususların Yönetmelikle düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

bb) 5560 SAYILI KANUNDAN ÖNCEKİ DÖNEMDE UZLAŞMA MÜESSESESİNDE YAŞANAN SORUNLAR (1 Haziran 2005 ilâ 19/12/2006 tarihleri arası)

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar, uzlaşma" kenar başlıklı 73'üncü maddesinin sekizinci fıkrası ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Uzlaşma" kenar başlıklı 253'üncü maddesinde ve 15 Temmuz 2005 yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 24' üncü maddesinde düzenlenen ve hukukumuzda yeni bir kavram olarak giren **uzlaşma müessesesinin** uygulamasını tartışmak, meydana gelen aksaklıkları belirleyip, çözüm önerilerinde bulunmak amacıyla 14/11/2005 tarihli Bakan "OLUR" una istinaden; oluşturulan komisyon, 16/11/2005, 25/11/2005 ve 02/12/2005 tarihlerinde toplanarak, Ceza İşleri Genel Müdürlüğü sekreteryasında, 16 (onaltı) Cumhuriyet başsavcılığına yazılan yazılar sonucu uygulamaya yönelik sorunları ve önerileri de dikkate alarak aşağıdaki sorunları tespit etmiştir.

b) Karşılaşılan Sorunlar.

1-Hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından da uzlaştırma yaptırılıp yaptırılamayacağı konusunda yasal düzenlemelerde bir açıklık olmaması,

2-5237 sayılı yasanın 73/8'inci maddesinde "suçu kabullenen fail" 5271 sayılı CMK'nun 253 üncü maddesinin birinci fıkrasında "Suçtan dolayı sorumluluğu kabul eden fail" aynı maddenin ikinci fıkrasında ise "suçu ve fiilden doğmuş olan maddî ve manevî zararın tümünü veya bunun büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabullenen failden" söz edilmesi karşısında; terim birliği bulunmaması, suçu kabul şartının getirilmesinin sakıncalı bir düzenleme oluşu,

3-Uzlaşma teklifinin öncelikle şüpheliye yapılması, şüphelinin bulunmasındaki güçlüklerin aşılıp şüpheli temin edildikten sonra suçu ve şartları kabul etmesi, mağdur ve şikâyetçinin sonradan temin edildiğinde uzlaşmayı kabul edip etmediğinin belirtilmesi hâlinde, şüphelinin teminine ilişkin harcanan zaman ve yapılan işlemlerin boşa gitmiş olacağı, bu nedenle uzlaşmanın başlangıç noktasının mağdur veya şikâyetçi olması, bu kişilere teklifle başlatılması ya da bu kişilerin talebine bağlı olması ya da sıra gözetilmeksizin her iki şahsa uzlaştırma teklifinin yapılmasının gerekliliği,

4-"Mevcut düzenlemedeki "suçu kabul" şartının hakim ve savcılar üzerindeki olumsuz etkileri karşısında uzlaştırma işlemlerinin özel bir büroda yürütülmesi,

5-Gerek fail, gerekse mağdurun uzlaşmanın hüküm ve sonuçları konusunda aydınlatılması zorunluluğunun yasada yer almaması, suçun uzlaşma kapsamında olduğu uzlaşma hükümlerinin ne olduğu, uzlaşmanın ve uzlaşmamanın sonuçlarının ne olduğu hususunun fail ve mağdura ayrıntılı olarak bildirilmemesi

6-Uzlaştırıcı olarak atanan avukatın görevi kabul etmek zorunda olup olmadığı, Cumhuriyet Savcısının veya mahkemenin baro aracılığıyla atayacağı uzlaştırıcı avukatı red veya itiraz yolunun olmayışı,

7-Uzlaştırıcı olarak atanan avukatın, görevini layıkıyla yapabilmesi için uyumsuzluk konusunda bilgi sahibi olmayışı, uzlaştırıcının bu maksatla soruşturma dosyasını (en azından taraflar veya vekillerince incelenebilecek ölçüde) incelemesini mümkün kılacak açık yasal düzenleme olmayışı,

- 8-Uzlaşma teklifi konusunda kolluğa yetki verilmeyişi,**
- 9-Halkın değer yargıları nazara alınarak uzlaşmaya tâbi cinsel saldırı ve cinsel taciz suçlarının uzlaşma kapsamı dışına çıkarılması,**
- 10-Uzun vadeye yayılmış uzlaşma metinlerinin ortaya çıkması bir başka deyişle şikayetçi ve şüphelinin uzlaşma konusu zarar miktarının taksitle veya tamamının bir vade sonunda ödenmesi konusunda anlaşılacakları böyle bir uzlaşmanın varlığının kabul edilemeyeceği,**
- 11-Uzlaştırma giderinin kim tarafından ne şekilde şüpheliden tahsil edileceği (peşin mi yoksa uzlaşma sonunda mı) şekli, esaslarının belirsizliği, uzlaşmanın başarısız olduğu takdirde ücretin ödenip ödenmeyeceği,**
- 12-Uzlaşma toplantılarının yapılacağı yerin ve toplantıdaki görüşmelerin gizlilik ve güvenlik önlemlerinin nasıl sağlanacağı,**
- 13-Uzlaşma uygulanırken kanunda bahsi geçen zararın tamamının veya büyük kısmının ödenmesi hususunun Cumhuriyet savcılığınca kendiliğinden araştırılmasının gerekip gerekmediği, sadece beyanlara ve rapora mı bağlı kalınacağı,**
- 14-Uzlaşmaya tâbi suçların büyük bölümünün şikayete bağlı suçlardan olması ve uygulamada şikayetten vazgeçmeyle soruşturmaların sonuçlanması karşısında bu ölçüt yerine hangi suçların uzlaşmaya tâbi olacağını kanun koyucu tarafından belirlenmesi ve belirli sınırlar içerisinde kalan şikayete tâbi olmayan ekonomik suçları ve Takibi şikayete bağlı olan suçların, Devlete karşı işlenmesi hâllerini de kapsayacak şekilde uzlaşma kurumunun uygulanabilmesine imkan tanınması,**
- 15-Soruşturmalarda, Uzlaşma için yapılan davetin tebliği üzerine belirli sürede mağdurun gelmemesi hâlinde uzlaşmayı kabul etmediği şeklinde meşruhatlı davetiye gönderilerek uzamaya mahal verilmemesi,**
- 16-Uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde failin bazı olayları ve suçu ikrar etmesinin ileride taraflar arasında oluşabilecek muhtemel uyuşmazlık nedeniyle hukuk davasında delil olarak ileri sürülüp sürülemeyeceği konusunda açık bir düzenleme yapılması,**
- 17-Uzlaşmanın matbu bir tutanağa bağlanması, bu tutanağın şeklinin belirlenmesi,**
- 18-Uzlaştırıcının avukatla sınırlandırılmaması, uzlaştırma müessesesinin kuruluş amacı ve ruhuna uygun olarak avukatlar dışında bunun yanı sıra uzlaştırıcı olarak sosyal hizmet uzmanı, hesap uzmanı, emekli hâkim, emekli cumhuriyet savcısı, kamu kurumu niteliğindeki kuruluşların yöneticileri, ve benzeri kişiler ile tarafların da uzlaştırıcı olarak atanmalarının yolunun açılması,**
- 19-Mağdur teriminin yanı sıra suçtan zarar gören teriminin kullanılmaması,**
- 20-Faile maddi külfet getirmesi sebebiyle uzlaşma giderlerinin Devlet tarafından karşılanması yoluna gidilmesi,**
- 21-Bazı suçlarda özellikle 5187 sayılı Basın Kanununun 26 ncı maddesinde öngörülen dava açma sürelerinin kısa oluşu karşısında mağdurların hak kaybına uğramaması bakımından bu tür suçlarda uzlaşmanın uygulanmaması ya da mahkeme tarafından yapılmasının kanunî düzenleme şekline getirilmesi ya da uzlaşma prosedürünün başladığı andan itibaren zamanaşımının durması yönünden yasal değişiklik yapılması,**
- 22-Uzlaşma metninin, ilamlı icraya dayanak belgelerden sayılmaması,**
- 23-Yönetmelik çıkmaması, yasanın tekniği itibariyle çelişkilerle dolu oluşu, uygulama açısından zorluk yaratması,**

24-Uzlaşma prosedürü itibariyle soruşturmanın uzamasına neden olması, iş yükünü artırması, uzlaştırma müessesesi, soruşturma evraklarının önemli bir kısmını tıkanma noktasına getirmesi,

25-Uzun sürecin, masraf gerektirmesi nedeniyle tarafların harici olarak anlaşıp şikayetten vazgeçme yolunu tercih etmeleri,

26-Şikayet müessesesi var iken toplumun sosyal-ekonomik ve kültürel yapısına uygun olmadığı yönünde yaygın kanaat bulunması, uygulamanın şikayete bağlı suçlarla sınırlı olmasının pratik fayda sağlamaması, kısıtlayıcı bir rol oynaması,

27-Alt yapı sorunu oluşu, (uzlaşma odaları, uzlaşma arşivi, güvenliğin sağlanması, eğitim, kamunun aydınlatılması vb sorunlar.)

28-Bugüne kadar uzlaşmayla sonuçlanan uygulamaların sınırlı oluşu,

cc) 5560 SAYILI KANUN SONRASI

5560 sayılı Kanun'un 24'üncü maddesiyle getirilen bu değişiklik uzlaşma kurumunu daha uygulanır hale getirmiştir. Yönetmelikle özellikle Kanunda kapalı bırakılan bazı hususların genişletilmesi yoluna gidilerek uygulamaya yön vermek hedeflenmiştir.

Böylece bir önceki kötü tecrübenin bertaraf edilmesi amaçlanmıştır. Sistem savcılık üzerine kurulmuştur, mahkemede uzlaşma yapılması istisnadır.

Yönetmelikte uzlaşma ile ilgili temel ilkeler ve genel hükümler, uzlaşmanın mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukukî sonuçları, uzlaştırmacı görevlendirme usulü, hukuk öğrenimi görmüş uzlaştırmacı, gizlilik, uzlaştırma müzakereleri, edimin konusu, uzlaştırma raporu ve uzlaşma belgesi, soruşturma ve kovuşturma aşamasında uzlaşmanın hukukî sonuçları, uzlaştırmacının yükümlülükleri, uzlaştırmacının yapılacağı yer, uzlaştırmacıların eğitimi, uzlaştırmacı ücreti ve giderleri gibi konular ele alınarak ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Yasal sürecin şimdilik bitmiş olduğu gözükmektedir. Bazı tercihler yapılmıştır, bunların uygulamada nasıl gerçekleşeceği izlenecektir. Bu hükümlerin tartışılması, uygulamada ne tür sorunlar doğduğunun müşahede edilmesi, mukayeseli hukuk verileriyle karşılaştırma yapılması ve durum analizi yapılması gerekmektedir.

Geçtiğimiz yıl içerisinde Avrupa Birliği uzmanlarının da katıldığı uzlaşma ile ilgili seminerlerde ülkemizde ceza alanında uzlaşmayla ilgili mevzuat anlatılmış ve AB standartları ile uyumu konusunda mukayese yapma fırsatı bulunmuştur.

Kanun ve Yönetmeliğin genel olarak AB standartlarıyla uyumlu olduğu, yukarıda da belirtildiği üzere Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin R (99) 19 sayılı Tavsiye Kararıyla büyük ölçüde paralel hükümler taşıdığı değerlendirilmektedir. Ancak, bize özgüdür.

c) Yapılan Başlıca Eleştiriler.

1- Uzlaştırmaya tabi suçların sınırlı oluşu,

2- Hâkim ve savcıların uzlaşma sürecinin dışında tutulmaları, sadece izleyici ve sevk edici bir pozisyonda durmaları,

3- Uzlaştırmacıların avukat ve hukuk öğrenimi görmüş kişilerle sınırlandırılmaması, bu konuda gönüllülerin ve kamuda saygın kişiler ile diğer profesyonellerin de uzlaştırmacı olarak görevlendirilebilmeleri,

4- Uzlaşmanın ayrı bir ofis şeklinde gerçekleştirilmesi, savcının soruşturmanın uzlaşmaya tabi olduğunu anlaması hâlinde bu ofise dosyayı sevk ederek işlem sonucunu beklemesi ve izlemesi gerektiği,

5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ve sonrasında çıkarılan 26 Temmuz 2007 tarihli ve 26594 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Ceza

Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” ile birlikte mevzuattan kaynaklanan birçok sorunun çözümlendiği ve uzlaşma hükümlerinin aşağıda değinilecek bazı konular dışında yasal olarak uygulanmaya elverişli bir niteliğe kavuşturulduğu ifade edilebilir.

Henüz istatistiki anlamda sağlıklı bir veri akışı sağlanamamasına rağmen 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrasında istenen düzeyde olmamakla birlikte eskiye nazaran uygulamanın daha iyi olduğu bu durumun mevzuat iyileştirilmesinden ve uygulamanın zaman içerisinde yerleşmesinden kaynaklandığı belirtilebilir.

5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesinde uzlaşma ile ilgili uygulamada yaşanan sorunlara ilişkin, birçok görüş talebi Bakanlığımız Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne intikal ederken, bu değişiklik sonrasında sadece bir görüş talebinde bulunulmuştur.

Bununla birlikte, 5560 sayılı Kanun sonrasında uygulamada uzlaşmayla ilgili yaşanan başlıca sorunların şunlardan ibaret olduğu söylenebilir:

1- Uzlaşmaya tabi suçların daha çok takibi şikayete bağlı suçlarla sınırlı olması, uygulamacıların uzlaşma kurumunu yeterince benimsememeleri sebebiyle daha çok şikayetten vazgeçme müessesine yatkınlıkları, katalog suçların geniş tutulması yönündeki istekler,

2- Kanun ve Yönetmeliğin uygulamacılar tarafından yeteri kadar bilinmemesi, analiz edilmemesi ve tatbikinde isteksizlik,

3- Uzlaşmayla neticelenen soruşturma ve kovuşturmaların dikkate alınması hususuna ilişkin, hâkim veya Cumhuriyet savcılarını teşvik edici mahiyette karar ve tavsiyelerin henüz alınmayışı (bu konuda HSYK ilke kararı alabilir, müfettiş tavsiyelerine konu edilerek sicil düzenlenmesinde dikkate alınabilir),

4- Eğitim sürecinin tamamlanmaması, yurt geneline henüz teşmil edilemeyişi (bu konuda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye Temsilciliği ile Bakanlığımız Ceza İşleri Genel Müdürlüğü arasında proje yapılmış olup, yürürlüğe girmiştir. Süresi 18 ay olan bu projede eğitim faaliyetlerine ağırlık verilecektir.),

5- Vatandaş ve kamuoyunu bilgilendirme yönünden faaliyetlerinin azlığı,

6- Avukat ve hukuk öğrenimi görmüş kişilerin seçimi ve eğitimi konusunda henüz istenen düzeye gelinemeyişi,

7- Uzlaşma konusunda yasa ve yönetmelik haricinde uygulamaya dönük yol gösterici ilkeler ve kılavuzların belirlenmeyişi,

8- Uzlaşmaya tabi her suç tipine uygun uzlaşma tekniklerinin nasıl sağlanacağı hususunda teknik bilgilendirme konusunda eksiklikler,

9- Uzlaşma konusunda kaynak olabilecek kitap, makale ve diğer eserlerin azlığı, kaynak web sitesinin bulunmayışı, yargı kararlarının henüz tam anlamıyla istenen düzeyde ve sayıda olmayışı,

10- Yeteri kadar eğitici grubunun bulunmayışı,

11- Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine adli kolluk görevlisine de uzlaşma teklifi yapma yetkisinin verilmesinin bu müesseseyi uygulanamaz hâle getirdiği yönünde bazı kesimlerde oluşan inanç (bu hüküm ihtiyari olup, Cumhuriyet savcısı isterse adli kolluk görevlisi bu yetkiyi kullanabilecektir. Bu itibarla, yapılacak eğitim çalışmaları ile ileri sürülen sakıncanın bertaraf edilebileceği düşünülmektedir.),

Yeteri kadar uygulamayla ilgili geri bildirim ve dönüşümlerin olmayışı,”

Anket Çalışmaları ve sonuçları.

SORUNLAR

- a- Hukukçu uzlaştırmacılar ile ilgili listeler tam anlamıyla oluşturulup Eğitim Dairesi Başkanlığına gönderilmemiştir. Bunun sonucu olarak bu kişiler ile ilgili eğitim faaliyetleri, yerel ve merkezi anlamda başlatılamamıştır.
- b- Yönetmeliğin 32. maddesinde belirtilen kartonlar genelde tutulmamaktadır.
- c- Uzlaştırmacı ile savcı ilişkisi konusunda sorun vardır. Ancak bu sorunun mahiyeti konusunda araştırma yapılması gerekmektedir.
- d- Uzlaştırma müzakerelerinde gizliliğine riayet edilmemektedir.
- e- Uzlaştırma yapılan yerle ilgili olarak fiziki mekan sorunu bulunmaktadır. Nerde yapıldığı belirsizdir.

ENGELLER

- f- Birden fazla mağdur olduğunda, bunlardan birinin uzlaşmayı kabul etmemesi halinde uzlaşmayı amacından uzaklaştırmaktadır. Ancak bu hususun hukuki açıdan yeniden değerlendirilmesi uygun olacaktır.
- g- Kurumlarda uzlaşma ile ilgili yeterli bilinç oluşmamıştır.
- h- Kamuoyu bilgilendirilmesi yapılmamıştır. Yapılanlarda kamuoyunu bilgilendirme değil, Jandarma ve Emniyet Birimlerini bilgilendirme şeklinde olmuştur.
- i- Hakim ve C. Savcısı dışında, hukukçu uzlaştırmacı görevlendirilmesinde çekingen davranıldığı görölmüş olup, bu hususunda adaleti gerçekteşirme taassubundan kaynaklanabileceği ve bu durumun hakim ve savcıların yetkilerini paylaşmak istemediğinin yansıması olarak değerlendirilmiştir.
- j- Bilgilendirilme konusunda rehber ilkeler yoktur. Ancak bu ilkelerin nasıl oluşturulacağı konusunda yeterli düzeyde yerli kaynaklar bulunmadığı, uzman eksikliği bulunduğu değerlendirilmiştir. Özellikle mukayeseli hukuk uygulamalarının araştırılması suretiyle bu konunun geniş bir zaman diliminde değerlendirilmesinin faydalı olacağı aynı zamanda psikolog, sosyolog gibi meslek gruplarının da konuya dahil edilerek görüşlerinin alınması suretiyle ilkelerin oluşturulması gerektiği görüşü benimsenmiştir.
- k- Eğitim almış deneyimli uzlaştırmacı sayısı neredeyse yok denecek kadardır.
- l- Mağdur ve failin farklı yerlerde olması uzlaşmanın sağlanması açısından ciddi engeller oluşturmaktadır.
- m- Kurum hakkında kamuoyunun bilgi eksikliği bulunmaktadır. Basın bu konuya yeterli ilgiyi göstermemekte yada basına yeteri kadar servis yapılmamaktadır.

A) Deneyim Olarak Değerlendirilen Sonuçlar.

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün Uzlaştırma Uygulamalarının Geliştirilmesi Projesi Kapsamında. Türkiye'deki bütün adliyelerde Hakim Savcı meslek gruplarını kapsayan anket sonuçları irdelendiğinde;

a. Uzlaşma hükümlerinin uygulanmasında 3 günlük karar süresi ankete katılanlarca yeterli görölmüştür. Bir kısım görüş sahipleri de 7 günlük sürenin getirilmesini ileri sürmüştür.

b. Uzlaştırıcıya dosyadan belge örneği verme sorun oluşturmamaktadır.

c. Uzlaşma ile ilgili kurumlarla müşterek eğitim çalışması genelde yapılmıştır. Ancak bilgilendirme konusunda yeterli faydayı sağlamadığı görölmüştür.

d. Her ne kadar anket sonuçlarında uzlaştırma hususunun denetim raporlarında nazara alınmasının uygun olmadığı belirtilmişe de böyle bir uygulamanın olumlu sonuçlar doğuracağı, bu konuya daha fazla dikkat ve özen gösterilmesi konusunda etkili olacağı düşünölmektedir.

e. Soruşturma yada kovuşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısı yada hakimlerin uzlaştırmacı olarak ilgili barodan avukat görevlendirmesi konusunda isteksiz oldukları görülmüş, yasanın tanıdığı bizzat uzlaştırmayı kendilerinin gerçekleştirebileceği yönündeki yetkileri kullanma eğilimi taşıdıkları gözlenmiştir. bununla birlikte avukatların görevlendirildiği istendiğinde anketlere göre herhangi bir sorunla karşılaşmadığı ancak görevlendirilen avukatların ne derece bu konuda başarılı olduğuna ilişkin yeterli veri bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

f. Mağdurların zararlarının giderilmesinde daha çok tazminat ve özür dileme şeklinde yöntem belirlendiği ve genel yaklaşımın bu doğrultuda olduğu diğer edim konularına ilişkin bir deneyim bulunmadığı tespit edilmiştir.

g. C. Savcılarının bu konuya istekli olmadıkları gözlemlenmiştir.

h. Uzlaştırmacının iş yükünü artırdığı belirtilmiştir.

i. Mevzuatın genel manada yeterli olduğu belirtilmiştir.

j. C. Savcısının uzlaştırmayı bizzat yapması gerektiği görüşü ağırlıklıdır. Ancak cumhuriyet Savcılarının konuya istekli olmadıkları yargısı ile bu görüşün çelişkili olduğu grup üyelerince ifade edilmiştir.

k. Tavan ücret uygulamasının yeterli olduğu belirtilmiştir.

Şeklinde özetlendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra uzlaşma uygulamasının 5560 sayılı yasa değişikliği öncesi ve sonrası hali ile uzlaşma uygulamasına ilişkin kazanımlar başlığında ise aşağıdaki şekilde bir kazanım listesi izlenebilmektedir.

B) Kazanım Olarak Ortaya Konabilen Netice;

n- 5560 sayılı kanun ve sonrasında çıkarılan yönetmelik hükümleri, anket ve istatistiklere göre uzlaştırma kurumunu daha uygulanır hale getirmiştir. Sayılar bunu göstermektedir. Ancak gerçekleşen bu uzlaşmaların ayrıntılı raporumuzda da belirtildiği üzere uzlaşmaya yüklenen anlamdan ne sonuç çıkarıldığı bağlamında değerlendirilmesi mümkün olamamıştır.

o- Kurumu uygulayan kesim, daha çok Hakim ve C. Savcılarıdır. Bu bakımdan önemli bir kazanım elde edildiği değerlendirilmiştir.

p- Bu kurumun toplum yapısına uygun olmadığı, terk edilmesi gerektiği, yerine şahsi dava ya da ön ödeme gibi kurumların ikame edilmesi yönündeki görüşlere itibar etmeye imkan bulunmadığı görüşü hakim olmuştur. Bu görüş kalkınma planı, ulusal programlar, hükümet programı, bakanlık eylem planı ve yargı reformu stratejisi taslağı ile de paralellik arz etmektedir. Bu itibarla bu kurumun uygulanmasından geriye dönüşün bulunmadığı ancak geniş bir platformda ortak bir akıl oluşturulmak suretiyle müessesemizin ülkemizde yerleşik hale gelmesi toplumun her kesimi tarafından kabul görececek bir düzeye erişmesi hususunda ivme alındığı görülmüştür.

q- Türk Hukukunda uzlaştırma mevzuatı anlamında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin tavsiye kararı ile mukayeseli hukukla uyumlu bir çok yön olduğu saptanmıştır.

Adil, Etkili ve Onarıcı Adalet.

Hukuk, temelde haklının ve haksızın bilimidir. Adalet ise herkese kendi hakkını vermek haklılığı gerçekleştirmektir¹. Hukuk bilim olduğu kadar bir toplumsal yaşam düzenidir. Adalet ise Hukuk gibi bilim veya toplumsal yaşam düzeni değildir. Daha çok olay ve durumu yansıtır. Hakların gerçekleştiği bir durum veya olay adaletli sayılır. Hukuk olayların ve durumların adaletli olması için

¹ - İustinianus-Institutiones, İÜHF yayını İst. 1955 Çev. Ziya Umur S. 1

geliştirilen bir düzendir. Ve bunlarla ilgili olarak toplanan bilgilerin sistemleştirildiği bilim dalıdır. Adalet ile hukuk ilişkisi o denli ileri gitmiştir ki bu iki kavram birbirlerinden ayrılamayacakları bir noktaya gelmişlerdir ². Siyasal düşüncede bile bu birliktelik genel olarak benimsenmiştir ³.

Adaletin en yaygın görünümü eşitlik biçimindedir. Dağıtıcı ve denkleştirici adalet incelenirken Adaletin ne derece eşitliğe dayandığını hem oransal hem de sayısal eşitliğin adalet için ne ölçüde önem taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Adalet temelde eşitlik ögesini içerir. Ne var ki adaleti eşitliğe indirgeme çabası adalet ile eşitlik arasında bir özdeşlik kurma girişimi olarak görülebilir. Bu arada birey ve toplum ilişkisi temelden verilmektedir.

Adalet bir bakıma ‘yarar ve zararda eşitlik olarak’ tanımlanabilir ⁴. Hukukun özüne ve amacına belki de en uygun olan tanım budur. Uzlaşmanın temelinde de bu arayışın olduğu hemen göze çarpmaktadır. Yarar ve zararda eşitlik amaçlandığında her zaman kamu adına cezalandırma yönüne gitme zarureti olmayabilir. Mağdurum zararının giderilmesi de en etkin bir adalet tezahürü olarak ortaya çıkacaktır. Taraflar arasında adil bir sonuca ulaşılması amacına ilişkin olarak insanoğlu her çağ ve evrede bir çok arayış içerisinde olmuştur. Görülmüş olduğu gibi “posmodern çağ” olarak anılan bilim ve teknoloji ile yaşam standartlarının en üst noktalara ulaştığı çağımızda da bu arayışlar bitmemiş ve hararetle devam etmektedir. Geçmiş kuşak ve toplumların adalet anlayışına sundukları kazanımlar yanı sıra yaşayan kuşaklarında bu kazanımlara ekleyecek birçok açılım ve düşünceleri olduğu da kuşkusuzdur.

1- Öncelikle suçtan zarar görenin öne çıkartıldığı bir sistem arayışının önemsenmesi gerektiği; ceza adalet sisteminin sadece kamu düzeninin koruyucu sonucundan hareket edilmemesi gerektiği düşüncesi benimsenmiştir. Bu bağlamda zarar gören toplum bireyinin adalet arayışının bir takım adli mekanizma süreçleri arasında sıkışıp kalmaksızın karşılanması gerekmektedir. Getirilecek sistem ile zararı gecikmeksizin karşılanan mağdur elbetteki adalet mekanizmasına karşı güven besler hale gelecek ve sisteme inanacaktır. Bu itibarla devletin asıl fonksiyonlarından olan etkin ve onarıcı bir adalet sisteminin önü açılacaktır.

2- Ceza adalet sistemi sadece etkin cezalandırma amacını gütmeksizin cürüm işlemekle karşı karşıya kalan şüpheliye de bir takım çıkış yolları gösterebilmelidir. Mahalli dil ile ‘ikinci bir şans’ olarak adlandırılan bu uygulama 5237 sayılı yasa kapsamında oldukça yoğun bir yer edinmiştir. 50. maddedeki seçenek yaptırımlar 51. maddedeki erteleme ve 5271 sayılı yasanın 231. maddesindeki hükmün açıklanmasının geri bırakılması uygulamaları buna örnek olarak verilebilir. Elbetteki suçu işlemekle karşı karşıya kalan şüpheliye mahkeme kapısına varmadan verilen en büyük şans uzlaştırmaktır. Şüpheliyi tekrar toplumla barışık hale getirmeyi amaçlayan öncül bir sistem olduğu kuşkusuzdur.

3- Onarıcı adalet zarar veren ve zarar gören arasındaki münasebeti eski hale getirme müessesesi olarak da tanımlanabilir. “hiçbir şey olmamış” gibi bir aşamaya geri dönmenin adıdır onarıcı adalet. Başka bir deyişle yaranın iyileşip hiç iz bırakmaması anlamına da gelebilecektir. Bu itibarla zarar görene affetme fırsatı zarar verene de özür dileme fırsatı olarak uzlaşma müessesesi toplumda birlikte yaşamayı sürdürebilme kabiliyetini en üst noktalara ulaştırabilecektir.

4- Mahkeme aşamasının zorlukları ve sürenin uzaması sonucun her iki tarafı memnun etmeyecek şekilde tezahür etme ihtimalleri dikkate alındığında uzlaşma

² - Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN. Adalet kavramı s. 64

³ - Kelsen Hans. a.g.e.s .266)

⁴ - Leys, Wayne A. R. – Justice and Equality, Ethics Yalume L XII. October. 1956 Nol s 22

kurumu büyük bir zaman tasarrufunu iş azalmasını ve husumetlerin izalesini getiren vazgeçilmez bir etkin adalet kurumu olarak' algılanmalıdır.

5- Alternatif uyuşmazlık çözümü zamandan tasarruf sağlar, masraflardan tasarrufa ek olarak son derece uzun sürebilecek olan bir sürecin yönetimini ön görmek suretiyle hızlı bir sonuç doğurur. Böylece alternatif uyuşmazlık çözümünün kullanılması sayesinde dava yoluna nazaran daha az zaman ve para harcanmış olunur. İşletmeler daima çalışanların zamanını daha verimli kullanabilecekleri yolların arayışı içindedirler ⁵.

6- Etkin adaletin konusunda uzman kişilerin süreçte yer almasıyla daha çok belirginleşeceğini, tarafların uyuşmazlık çözüm sürecine doğrudan katılımını ve çözüm süreci üzerinde tarafların egemenliğinin sağlanmasını da onarıcı adaletin göstergesi olarak ortaya çıkacağı kuşkusuz bulunmaktadır. Bunun yanı sıra uzlaşma esnek ve ılımlı çözümler sağlar ve çözümleri aleni olmaktan uzaklaştırıp gizli bir süreçten yürümesini getirir.

7- Alternatif uyuşmazlık çözümü menfaatler üzerine yoğunlaşmayı sağladığı için onarıcı özelliği mahkeme sürecinden daha etkilidir. Bunun sonucu olarak her iki tarafında kazançlı çıkacağı durumunun doğmasına öncülük eder. Alternatif uyuşmazlık çözümü hak arama hürriyetini de kısıtlayıcı değildir.

VI. **Uzlaştırma uygulamaları konusunda bilgi ve anlayışın geliştirilmesi, mağdur-fail uzlaştırılmasının yaygınlaşması amacıyla toplumun ve bireylerin bilgilendirilmesi ⁶.**

1- UYGULAYICILARIN BİLGİLENDİRİLMESİ

Uzlaşma konusunda öncelikle önüne gelen olayda uzlaşma uygulayacak olanların bilgilendirilmesi gerekmektedir. Yapılmış olan anketler incelendiğinde; katılımcıların büyük bir bölümü uzlaşma konusunu bildiğini belirtmesine karşın, doğrulayıcı sorular olarak sorulan ve aslında kurumun bilinip bilinmediğini anlamaya dönük sonuçlara göre, büyük bir çoğunluk tarafından kurumun yeterince anlaşılmadığı açıktır. Uzlaşma kurumu teorisi ile az olarak uygulanmış olan uygulama pratiği bağdaşmamaktadır. Uzlaşma adliye içinde ve bizzat savcılar tarafından uygulanmaktadır. Kolluk güçleri uzlaşma uygulamaktadır. Uzlaşmadaki tarafların hür iradeleriyle uzlaşmaları koşulunun sağlıklı gerçekleşmesi kuşku duruma gelmektedir. Bu nedenle uzlaşma konusunda öncelikle uygulayıcıların eğitimi önem kazanmaktadır. Uygulayıcılar denildiğinde ise karşımıza, doğrudan uygulayıcılar ile uzlaşma konusu olay önüne geldiğinde bu olayı uzlaştırıcıya aktarması gerekenler olarak ayırmak gerekmektedir.

a- Doğrudan uygulayıcıların (uzlaştırıcıların) eğitilmesi: doğrudan uygulayıcılar uzlaştırma işi kendisine devredilen, yani uzlaştırıcılarıdır. Bunların eğitiminin işin en başında ve vakit geçirilmeksizin yapılması gerekmektedir. Çünkü bir kurumun ilk andaki algılanışını sonradan değiştirmek zor olur. Oysa kurumun henüz kuruluşunda yeterli bilgiye sahip profesyonel uygulayıcılar tarafından uygulanması halinde yanlış değil doğru algılanması sağlanacaktır. Uzlaştırıcılar sadece hukukçulardan değil, sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog gibi sosyal

⁵ - Mustafa Özbek Alternatif uyuşmazlık çözümü s. 157

⁶ - Dipnot Emrullah Ayıcı Yargıtay Tetkik hakimi

bilimler alanından kişiler arasından da seçilmelidir. Uzlaştırıcıların alması gereken eğitimlerin başlıkları ise şunlar olmalıdır

aa- Uzlaşma konusunun tüm hukuki ve sosyolojik boyutlarıyla ele alındığı eğitim. Bu eğitimi hukukçu uzmanlar ve hukuk sosyologları vermelidir. Uzlaşmanın koşulları, uzlaşmaya tabi suçlar vs anlatılmalı. Verilecek eğitimde uzlaşmanın toplumda ceza vermenin yerine daha onarıcı bir adalet anlayışı oluşturduğu konusu somut verilerle anlatılmalıdır.

bb- Uzlaştırıcıların iletişim konusunda alacakları eğitim. Bu eğitimde de uzlaştırıcıların insanlarla iletişimini nasıl yapacakları konusunda iyi bir eğitim almaları, iletişim kurulması güç kişilerle bile iletişim kurma yolu sağlanmalıdır.

cc- Uzlaştırıcıların psikoloji ve sosyal psikoloji konusunda eğitilmeleri. Bu eğitimde ise suç işlemiş bir kişinin psikolojisi ile mağdurun psikolojisi konusunda eğitimler verilmeli ve bu psikolojiye uygun yaklaşım sergilenmesi sağlanmalıdır. Fail ve mağdur psikolojisi yanında toplumun algısı ve psikolojisi konusunda da yeterli eğitimin verilmesi ve fail ve mağdurda sosyal psikolojik açıdan oluşan travmalar giderilmeye çalışmalı, fail ve mağdurda oluşacak uzlaşma nedenli toplum baskısı azaltılmaya çalışılmalıdır.

dd- Uzlaştırıcıların yöresel gelenek, örf ve adetler konusunda da konusunda uzman olan kişiler tarafından eğitilmesi gerekmektedir. Bu eğitimi yerel örf ve adetleri bilen kişilerin vermesi gerekmektedir. Örneğin bir yörede bazı sözler ağır hakaret sayılırken aynı sözler başka bir yörede günlük kullanılabilir. Örneğin bir yörede bazı sözler ağır hakaret sayılırken aynı sözler başka bir yörede günlük kullanılabilir.

b- Cumhuriyet Savcılarının eğitimi: C. Savcılarını önüne gelen uzlaşmaya tabi bir olayda olayı uzlaştırıcıya aktarması gereken kişilerdir. Bu nedenle savcılarının eğitimi de uzlaştırıcıların eğitimi kadar önemlidir.

aa- C. Savcılarını öncelikle hukuki olarak konunun tüm yönleriyle eğitilmelidir. Yapılan anketlere verilen cevaplara göre bu konu bilinmekle birlikte tam olarak özünsememiştir. Bu nedenle uzlaşmanın nasıl yapılacağı, uzlaştırıcıların durumu, uzlaştırmanın yapılacağı yer gibi konularda savcılarının gerekli teknik ve fiziki alt yapının oluşmasına katkıları sağlanmalı, konuyu benimsemeleri amaçlanmalıdır.

bb- Uzlaşmanın felsefi ve sosyolojik olarak ele alınarak, uzlaşmanın bir başarısızlık, suçluyu ortaya çıkarmama beceriksizliği değil, başta toplum barışı olmak üzere suçtan zarar görenlerin mağduriyetinin giderilmesi, cezalandırmanın amaçlarından olan onarıcı adalet, ıslah etme gibi ilkelere daha uygun olduğunun hukuk felsefesi ve hukuk sosyolojisi açısından anlatılması gerekmektedir.

b- Kolluk güçlerinin eğitimi: kolluk güçleri olaya ilk elden müdahale eden birimler olduğu için kendilerinin güçlükle bastırıldığı bir olaydan sonra, uzun aramalarla ele geçirdikleri sanığın uzlaşarak “ortalıkta dolaşması”ni kabul edememektedirler. Uzlaşmaya tabi başka bir olay geldiğinde şikayetçilere ilgisiz davranabilmektedirler. Kolluk güçlerinin bu yönüyle eğitilmeleri, işlerinin sadece suçla mücadele olmadığı, belki suçla mücadelenin işlerinin en sonuncusu olduğu, öncelikli amacın önlemek ve onarmak olduğu gibi psikolojik ve sosyolojik yönü ağır eğitimler verilmelidir.

2-

TARAFLARIN BİLGİLENDİRİLMESİ

Tarafların bilgilendirilmesi uzlaşmanın en önemli bölümüdür. Uzlaşmanın uygulanmasındaki en büyük sorunu tarafların bilgi eksikliği oluşturmaktadır. Mağdurun olayın etkisiyle oluşan öfkesi, failin yaptığı eylemin aslında büyütülecek bir şey olmadığı, ya da kendisinin de tahrik altında veya başkaca haklı nedenlerle eylemi gerçekleştirdiği gibi sayısız nedenlerle aralarında uzlaşmaları çoğu zaman zor olmaktadır. Ancak uzlaşmayı aslında belli koşullarda her iki taraf ta istemektedir. Tüm bu olgular gözetilerek tarafların bu hassasiyetlerini de gözetilen bir yaklaşım zorunludur. Uzlaşma uygulayıcılarına bu eğitim verilirken, taraflara da kendilerinin anlaşıldığını vurgulayan bir yaklaşım gösterilmelidir. Uzlaşmanın getireceği yararlar anlatılmalı, uzlaşmama durumunda olabilecek şeyler, her iki taraf açısından en kötü olasılığı da gözeterek, tüm açıklığıyla anlatılmalıdır. Bu bilgilendirme ile her iki taraf ta aslında uzlaşmamanın sonuçlarının ağır olduğunu görmelidir.

Tarafların bilgilendirilmesinde fail ve mağdur için ayrı broşürler hazırlanmalı ve bu broşürler uzlaşmaya tabi suçun taraflarına elden verilmelidir. Mümkünse görsel öğelerle süslenen formlarda basit, anlaşılır, kanun metninden bağımsız bir dil kullanılmalıdır.

3- KAMUOYUNUN BİLGİLENDİRİLMESİ

a- ÇOCUKLARIN VE GENÇLERİN BİLGİLENDİRİLMESİ

Eğitim konusunda her zaman birinci hedef kitle seçilmesi gereken çocuklar ve gençler olmalıdır. Hem suça eğilimlerin fazla olması hem de bu kitleye okullar nedeniyle ulaşılması kolay olması nedeniyle bu kitle hedef alındığında kısa zamanda çabuk ve etkili sonuçlar alınabilecektir. Çocuklar ve gençler için okullarda eğitici programlar hazırlanabilir. Yarışmalar düzenlenebilir. Karikatür tarzı anlatımlarla uzlaşma ve uzlaşmama anlatılabilir. Kısa filmler hazırlanabilir. Hazırlanacak bu filmler okullarda gösterilebilir. Ancak bu filmler ilerde ele alınacağı gibi kamuoyuna da gösterilebilir. Uzlaşmama halinde en basit bir eylemin bile derinleşebileceği trajikomik hikayeler filmlere konu edilebilir.

b- DİĞER KAMUOYUNUN BİLGİLENDİRİLMESİ

Kamuoyunun bilgilendirilmesi çoğunlukla kitle haberleşme araçlarıyla yapılmaktadır. Bu nedenle hazırlanacak kısa tanıtıcı filmler ile uzlaşmanın yararları ve uzlaşmamanın getirdiği kötü sonuçlar anlatılabilir. Ayrıca adliyelere gelen herkese belki hazırlanacak broşürlerden verilebilir. Böylece kişiler uzlaşmanın ne olduğunu daha iyi kavrayabilirler. Bu konuda kitle iletişim araçlarından yararlanılmalıdır. Özellikle cezaevinde yatan hükümlü ve tutuklular arasında kısa film yarışmaları ve festivaller düzenlenmelidir. Her adli yıl açılışında o yılın kazanan kısa filmlerine, oyuncularına ödülleri verilebilir. Aynı şekilde afiş yarışmaları, bez afiş yarışmaları, reklam filmi yarışmaları, karikatür yarışmaları yapılabilir. Bu yarışmalar okullar arası, hükümlü ve tutuklular arası, adliye personeli arası ve tüm halka açık biçimde düzenlenebilir.

Yukarda açıklanan tüm eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin kesinlikle konusunda uzman olan kişilerce yapılması gerekir.

VII. Uzlaştırmada psikolojik ve sosyolojik faktörlerin dikkate alınması :

1- Uzlaşma kurumunun ceza adalet sistemimize yeni girmiş olmasına karşın; toplum alt yapı ve kültüründe yerleşik olduğu biçimde uygulama ve temellere dayanmayışı; onarıcı adalet, mağdur tatmini konusunda uygulayıcıların yeterli alt yapıya ve gereklilik ölçütünü benimsememiş bulunması, fakültelerde alınan eğitimin uzlaşma ve benzeri konuları çok fazla öne çıkarmamış oluşu önemli bir sorun olarak uygulamaya yansımaktadır. Türk Hukuk Eğitiminde şuanda kürsüde bulunan uygulayıcılar bakımından uzlaşmaya ilişkin ders okutulmamış oluşu bu kuruma karşı mesafeli duruşu beraberinde getirmektedir. Gerek doktrin gerekse içtihat alanlarında uzlaşma konusunda yeterli deneyim bulunmamaktadır. Uzlaşma konusundaki duraksamaların psikolojik sebep olarak isteksizlik ve gereksizlik düşüncesinin olduğu değerlendirilmektedir.

2- Uzlaşma Kelimesine Toplumca Yüklenen Anlamla İlgili Sorun irdelendiğinde; Henüz suça maruz kalmış acısı dinmemiş veyahut yarasındaki kan lekeleri kurumamış mağdur ifade vermek üzere Cumhuriyet Savcısı kapısı önüne geldiğinde kendisine kuru bir lafızdan ibaret “uzlaşmak ister misin?” sorusuna muhatap kalmakta öfke ve tehevvürü henüz dinmemiş mağdurun bu kelimeye karşı oldukça fazla olumsuz bir yaklaşım içerisinde olduğu yerel adliyelerde sıkça gözlenmektedir. Uzlaşma kelimesine toplumun yüklediği anlam ilk anda; karşı tarafı affetme, onunla yakınlaşma, dost arkadaş olma şeklinde tezahür etmektedir. Bu nedenle mağdurun bu teklifi yapan kamu görevlisine karşı sanki karşı tarafın yönlendirmesiyle kendisine uzlaşma teklifinin yapıldığı hissine kapılmakta ve kamu görevlisine tarafgirlik gözüyle bakılmasına sebebiyet vermektedir. Bu nedenle uzlaşma teklifinin Cumhuriyet Savcısı tarafınca yapılmasında bu şekilde içsel bir tepkiyle karşı karşıya kalındığı izlenmiştir.

Bu mesele ülkemizde niza kültürü ve sosyal yapımızla oldukça bağlantılı bir yapı arz etmektedir. “Mahalleli ne der?” kaygısının çok fazla yaşandığı toplumumuzda; yediği tokata karşı veya maruz kaldığı küfre karşı para talep etmenin kişiye bir takım onursal eksiklikler yükleyebileceği kaygısı taşınmaktadır. Bir başka deyişle mağdurun birçok suç çeşidinden uzlaşma yoluna gitmesinin, sosyal yapıdan kaynaklı içsel bir takım sakınımlar içerisine girdiği ve müesseseyi kuşkuyla karşıladığı, yerel adliyelerde sıkça konuşulan bir husus olarak karşımıza çıkmıştır. Bu düşünceye karşılık; “hakaret, müessir fiil ve benzeri eylemler sonucu” vatandaşımızın hukuk mahkemelerinden maddi ve manevi tazminat talep etme alışkanlığında olduğu öne sürülebilir. Ancak, burada uzlaşmadan önemli bir farklılık dikkat çekmektedir. Mağdur, faili affetmeksizin, rağmına olmak üzere sırf zarar vermek ve haklı çıkmak adına hınç almak maksadına matuf bir talep olarak bu yönelime girmektedir. Bu halde dikkat edilecek olursa mağdur cezai yönden şikayetini geri almamakta faile verebileceği zararı azami oranda vermeyi amaçlamaktadır.

3- Toplumumuzda Uzlaşma Kültürünün Bulunmadığı Yönünde Bir Sonuca Ulaşmanın Doğru Bir Yaklaşım Olmadığı Aksine Toplumumuzda Yaygın bir Uzlaşma Kültürü Olduğu gözden irak değildir. Özellikle geleneksel bir sosyal yapıya sahip ülkemizde mahallenin kabul edeceği barışma ve uzlaşmalara sıkça rastlanmaktadır. “Eşraf” namıyla anılan toplum büyüklerinin tavsiye ve telkini üzerine varılan anlaşma sosyal yaşamda yadırganmamakla, genel bir kabule mahzar

olacağı değerlendirilmektedir. Bu nedenle bu açıdan batı toplumlarında farklılık arz eden toplumsal hayatımızda çevreden etkilenme ve bireysel hareket etme özelliğinin çok fazla gelişmediği hususunun, uzlaşmadaki zorluklardan bir tanesi olarak yansıdığı düşünülmektedir.

Anadolu'nun bazı bölgelerinde, hakime gitmezden önceki fırsat anlamına gelen "Mahkeme altı" şeklinde adlandırılan çözüm kıraathaneleri bilinmektedir. Buralarda her iki tarafça benimsenen sözü dinlenir kişilerin, kanaat ve kabullerinin büyük oranda reddedilmediği, tarafların kendine haksızlık yapılmadığına ilişkin sükunete ulaştığı izlenmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bu gelenek çok daha yaygın bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Mahkeme kapısı ülkemizde "son çare" olarak görülmekte, mahkemeye gitmek eğilimi zorunlu şartlar sonucu belirginleşmektedir.

Anket sonucu olarak mağdurların failin cezalandırılmasına dönük yoğun isteğinin ve uzlaştırmadaki zorluklardan bir tanesi olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu'da kimi yerlerde taraflar arasındaki küçük çekişmelerin ısrarla adliyeye taşınmak istendiği, uzlaşma kapsamına giren suçlar bakımından da tarafların istekli olmadığı uygulayıcılar tarafından gözlemlenmektedir.

4- Uzlaşma İbaresinin Kanun Metninden Çıkarılmaksızın Uygulamada Uzlaşma ile ilgili Vatandaşımızın Kültür Düzeyini Gözeterek Karşı Tarafı Barışma, Yakınlaşma Anlamını Başlangıçta ifade Etmeyecek Biçimde Açıklayıcı Bir Metinle Uzlaşma Teklifinin Yapılmasının Uygun Olacağı psikolojik bir etken olarak değerlendirilmektedir. Bu Yolla ilk andaki olumsuz tepkinin önüne geçilebileceği ve kişinin kendi çıkarını gözeterek teklife yaklaşacağı hususunda kanaat sahibi olunmuştur. Mesela "uğramış olduğunuz maddi ve manevi zararın giderilmesini ister misiniz?" cümlesiyle girişilecek bir uzlaşma teklifinin mağdura, kendisini koruyan bir yaklaşımla karşı karşıya olduğu hissini verecektir. Aksi takdirde uzlaşma ibaresinin faili koruduğu yönünde yanlış bir izlenim doğmaktadır. Bu cümleden sonra, mağdura zararının giderilmesine ilişkin teklife sıcak baktığı takdirde ve bu zararın giderilmesi halinde sanık hakkında kamu davası açılmayacağı açıklaması yapılabilecektir. Bu teklifler anlaşılabilir broşürler halinde mağdura verilebilir ve uzlaşma konusunda gerek basın yayın organlarında ve gerekse lokal anlamda bir takım bilgilendirme faaliyetleri yürütülebilecektir. Bu yolla uzlaşma teklifinin ne olduğu anlaşılmadan redde maruz kalmasının önüne geçilebilecektir.

5- Yukarıda değinildiği üzere uzlaşma teklifi rasgele bir zamanlama ile yapılmakta, suçtan zarar görenin heyecan ve kızgınlığının izalesi beklenmeden salim bir düşünce ve değerlendirme anına varılmaksızın sunulmakla, telifin sonuçsuz kalmasına zemin hazırlanmaktadır. Bu sakıncayı gidermek için özellikle bu teklifin yapılma anının iyi belirlenmesi gerekmektedir. Uzlaştırma teklifi genel bir düzenleme ile fiilden 15 gün sonra denebileceği gibi maruz kalınan suçtan doğan neticenin ortadan kalkma anına göre belirlenebilir. Örnek olarak fiilden dolayı yaralanan kişinin yarasının iyileşmesi, salah bulmasının beklenmesi veyahut mağdurun fiilin etkisinden kurtulmuş olmasını öngören ruhi sükunete ve sağlıklı bir düşünceye kavuştuğu anların tayin ve tespiti ile de teklif öne sürülebilir. Bu subjektif tepkisel dönemde yönlendirilen öneriyi akim bırakmaktadır.

6- Uygulamada Cumhuriyet Savcısının başarı ölçütü; ne kadar çoklukla bir soruşturma evrakını muktezaya bağlayıp sonuçlandırabilme hızıyla ölçülmektedir. Bu açıdan bakıldığında; Cumhuriyet Savcısının uzlaşmanın gerçekleşmesi konusunda gayret sarf etmesi mesleki bir tekamülün işareti olmadan, boş bir uğraş, füzuli bir zaman kaybı olarak algılanmaktadır. Bu nedenle uzlaşma, kağıt üzerinde şekli bir muamele olarak kalmaya mahkum olmaktadır. Bu noktada uzlaşma

konusunda; şayet mevzuatta uzlaşmacı olarak Cumhuriyet Savcısı da rol üstlenmeye devam edecekse; uzlaşmayla ilgili olarak terfiye ve başarıya etki edici bir mekanizma geliştirilmelidir.

7- Yerel Uygulamada Cevabı Aranılan Önemli Bir sorun ise; şikayete bağlı olmayan ancak uzlaşmaya tabi suç tiplerinde, mağdurun “ben şikayetçi değilim, maddi ve tazminat talebim yoktur” demiş olmasının neden bir uzlaşma olarak telakki edilmediği hususudur. Acaba uzlaşmada “el sıkma, affetme, bir araya gelme, suçu kabul etme” şeklinde ortaya konulan bir merasimin gerçekleşmesi mi amaçlanmaktadır. Uzlaşma mutlak bir barışı mı öngörmektedir. Bu hususta oldukça yoğun bir duraksama yaşanmakta, mağdurun uzlaştırma baskısına maruz kalarak talep etme mecburiyetine tabi tutulmasının anlamsızlığı konuşulmaktadır. Başka bir perspektifle “... ben suçtan esaslı bir şekilde etkilenmedim, zarar görmedim” diyen mağdurun bu beyanı neden uzlaşmaya esas alınmamaktadır.

Henüz yeni ihdas olunan bu sistem şüphe ile karşılanmakta, uzlaşma anlarındaki müzakerelerin delil olarak ileri sürülmeyeceği konusunda hüküm bulunsa da; hukuki konularda yeterli alt kültüre sahip olmayan vatandaşımız, hiçbir şekilde suçu kabul etme eğilimi göstermemekte, ikrardan kesin bir kaçınma içerisinde bulunmaktadır. Bu hususta mağdurun uzlaşma konusundaki isteğini kırmaktadır.

8- Uzlaşmaya dahil olan suç tiplerinin kapsamının genişletilmesi, kamuyu ilgilendiren kısmın ayrılarak, mağduru ilgilendiren bölümün uzlaşma kapsamına dahil edilmesi düşüncesi dillendirilmiştir. Örneğin müessir fiile ilişkin 86/1-2-3, ağırlaştırılmış haller, hırsızlığın basit halleri uzlaştırmaya dahil edilebilir. Uzlaşma halinde asgari haddi ceza tayini şeklinde uygulamalar TCK'nın 61. maddesine eklenebilir. Kamu düzenini önceleyen suç tiplerinde, mağdurun tatmininin gözetilmesi için etkin bir pişmanlık dışında indirimler ve sanık lehine uygulamalar geliştirilebilir. Bu nedenle mağdurun tatmininin öne çıkarıldığı bir sisteme yaklaşılabilir. Bu yolla mağdurların hukuk mahkemelerinde ikinci bir mağduriyetlerine mahal verilmemiş olacaktır.

9- Bununla birlikte özellikle kanun yapımında görev alan akademisyenlerimiz tarafından ifade edilen etkin pişmanlık müessesesi ile uzlaşma müessesesinin birbiriyle çakışmaması yönündeki düşüncenin mukayeseli hukuk verileri ışığında tartışmaya açılmasının yararlı olacağı kuşkusuzdur. Zira her iki müessese arasındaki temel fark, mağdurun rızasının olup olmaması noktasındadır. Uzlaşmada, mağdurun rızası doğrultusunda işlem yapılmakta, etkin pişmanlıkta ise mağdurun rızası aranmadan failin yasadaki koşulları taşıması ve zararı tazmin etmesi durumunda indirim yapılmakta veya ceza verilmemektedir. Ancak uzlaşma müessesesinin zorunlu bir usul kuralı olarak uygulanması gerektiği bu noktada unutulmamalıdır.

10- Cumhuriyet Savcılıkları nezdinde ayrı bir uzlaştırma bürosu kurularak, bu büroya bu konuda uzman savcılar görevlendirilebilir, uzlaşma teklifinin kamuda taraf olan Cumhuriyet savcısı tarafından yapılmaması için uzlaşmaya tabi suçun adliye oluşturulacak bir uzlaşma bürosuna sevk edilerek soruşturma defterinin karşılığında uzlaşma aşamasında ibaresi yazılarak, bu dosya savcının elinde iş olarak sayılmaktan çıkarıldığında, savcıların uzlaşmaya ilişkin bakışlarının önüne geçilebileceği değerlendirilmiştir. Ancak başlangıç kısmında da belirtildiği üzere hukuk sistemimizde Cumhuriyet Savcısının uzlaştırma teklif etmesinde herhangi bir beis olmadığı izlenmektedir.

11- Bütün Ağır Ceza merkezlerinde kurulu bulunan denetimli serbestlik müdürlüğü nezdinde bir uzlaştırma bürosu kurularak bu büroda müdürlük nezdinde çalışan psikolog veya sosyolog, adliye nöbetçi bulunan avukat, infaz hakimliğine

benzer münhasıran uzlaştırmada bulunacak ancak oturumu yönetmekle görevli uzlaştırma hakimi ve adalet komisyonunca başvurular üzerine veya resen oluşturulacak mahalli uzlaştırıcı listesinden (hatırı sayılır eşraf namıyla anılan) kişilerden bir veya iki kişi, ayrıca ihtilafın konusuna göre tazminat konusunda makul rakamlar söyleyebilecek uzman bulunmak suretiyle uzlaştırma teklifi ve süreci bu kurul tarafından yürütülmekle sonuçlandırılabilir. Bu sistem şu anda yürürlükte olan sisteme bir seçenek olarak “ veya ibaresiyle” kısa bir cümle olarak eklenebilecektir. Bu kurulda ne delil tartışması, ne araştırma hiçbir şekilde yargılamaya yönelik eylem yapılmayacak, tarafların rızası aranacak, bu rızanın gerçekleşmesi için kurul üyelerince telkin ve tavsiyeler yapılacaktır. Çünkü henüz yeni ihdas olan kurumun uygulanması sırasında çok aşırı ve orantısız talepler sonuç alınmasını engellemektedir. Bu kurul karşısında mağdurların afaki, gerçek zararlar bağdaşmayan edim talepleri bastırılıp kabul edilebilir düzeye çekilebilecek ve uzlaşma konusunda daha verimli bir sonuç alınması sağlanacaktır. Başarısız uzlaşma sonucu dosyaya eklenerek dosya Cumhuriyet Savcısına geri gönderilmekle dosya Cumhuriyet Savcısının elindeki iş olarak sayılma aşamasına tekrar girmiş olacaktır. Kurul uzlaşmaya ilişkin oturumlarını adliye içinde belirlenen bir salonda yuvarlak masa etrafında yapacak ve çağırımlar telefon gibi iletişim aletleri ile gerçekleştirilebilecektir. Oturuma katılmamanın uzlaşmak istemenin reddi olarak tutanağa bağlanacağı ve dosyanın hazırlık safhasına tekrar iade edilebileceği bir sistem geliştirilebilecektir.

12- Ayrıca adliye içindeki uzlaştırma girişiminin tarafların aleyhine delil olabilir kaygısıyla bir takım sakınımlara yol açtığı, bu nedenle uzlaşma ortamının adliye haricinde başka bir mekanda yapılması gerektiği ve soğuk mahkeme duvarından uzaklaşılmasının daha verimli sonuçlara yol açacağı vurgulanmaktadır..

13- Cinsel suçların uzlaşma kapsamına alınmasının toplum yapı ve kültürüne aykırı olduğu, toplumda kabul görmeyeceği ve uzlaşma kurumuna zarar vereceği değerlendirilmiştir. Suça sürüklenen ve suç mağdurunun çocuk olduğu suçlarda; uzlaşma görüşmelerinin müdafiler veya kanuni temsilciler aracılığı ile yürütülmesi, çocukların müzakerelere hiçbir şekilde katılmaması gerekmektedir.

**10 Grup Başkanı
Ömer KÖROĞLU 32888**